

Б. Д. Бекназаров*, Л. С. Колдасова

аға оқытушы, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Университеті, Шымкент, Қазақстан
аға оқытушы, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Университеті, Шымкент, Қазақстан

*Корреспондент авторы: bakyt.8080@mail.ru

ЕҢБЕК НАРЫҒЫ ЖӘНЕ САЛАЛЫҚ ЕҢБЕК БӨЛІНІСІН ТАЛДАУ

Түйін

Халықтың экономикалық қызметі Қазақстанның экономикалық дамуының стратегиялық мақсаттарына қол жеткізуде және мемлекеттіктегі саясаттың шараларын жүзеге асырудағы, елдің мен әлемдік бәсекегедегі қабілетті 30 елдің қатарларына қосудағы ерекше рөлдің атқарылуы. Еңбек нарығын дамытудың басты көрсеткіштерінің бірі-халықты жұмыспен қамту. Еңбек заңнамасына сәйкес ол «Қазақстан Республикасының заңнамасын бұзбайтын немесе табыс әкелетін кәсіби қызмет» ретінде айқындалады. Еңбек нарығы еңбек табысының, халықтың біліктілігі мен әл-ауқатының деңгейін анықтайтындықтан, бұл елдің экономикалық және әлеуметтік дамуының негізгі факторларының бірі болып табылады. Сонымен қатар, еңбек нарығы ұлттық және халықаралық экономикалық қажеттіліктердің өзгеруіне бейімделеді. Жұмыспен қамту орталығы жұмысының тиімділігін арттыруға ықпал ететін шараларды ұсыну, жұмыспен қамту орталығының қызметкерлерін сыртқы және ішкі ынталандыру құралдарын әртараптандыру, қызметкерлердің біліктілігін арттыруды модернизациялау бойынша ұсыныстар беру нәтижесінде еңбек нарығындағы жағдай болжамдарының сенімділігін арттыру.

Кілттік сөздер Еңбек нарығы, жұмыс күші, еңбек ресурстары, жұмыспен қамту, жұмыссыздық, аймақ, сала.

Кіріспе

Еңбек нарығын мемлекеттік қадағалау мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық менеджментін жүзеге асыру процесіне араласуға негізделген әртүрлі әдістер мен құралдарды қолдану арқылы жүзеге асырылады. Мемлекетінің араласуы халықтың жұмыспен қамтылуын қамтамасыз етеді, жұмыспен қамту деңгейін жоғарылатады және әлеуметтік-экономикалық жағдайларды ұтымды пайдалану үшін жұмыссыздық мәселесін шешеді. Қазақстан республикасында еңбек нарығына экономикалық мониторинг сәтті жүргізілді. Қызмет тікелей халықтың еңбек жағдайларын реттеудің жиынтық мәселесін шешуге бағытталған. 2020 Жылға Арналған жұмыс кестесі 2011 Карта 2020). Жоспардың мақсаты-бизнесі қолдау арқылы жұмыссыздық мәселесін шешу мақсатында дағдарыстан кейін шағын және орта бизнесті дамыту. Жоспарды іске асыру, сондай-ақ шикізаттық емес сектордағы аймақтық кәсіпкерліктің тұрақты және теңгерімді өсуі қолданыстағы және жаңа тұрақты жұмыс орындарын сақтауға кепілдік беретін орын құра алады.

Сонымен қатар, жоспарға сәйкес жұмыспен қамту тек жұмысқа жалдау арқылы ғана емес, сонымен қатар кәсіпкерлік сыныпты құру үшін шағын несиелер беру арқылы да қамтамасыз етіледі. Бағдарламаны іске асырған сәттен бастап 44 000 ісін жаңа бастаған кәсіпкер шағын несие алып, өз бизнесін аяқтады[1].

Нәтижелер және талқылау

Жоспардың тиімділігін білдіретін ұлттық өнімнің дәйектілігіне немесе еңбек өнімділігінің өсуіне қарама-қайшы талдау жоқ. Өнімді жұмысты қамтамасыз ету үшін жұмыс күшін тарту мәселесі тиімді деп санайды. Оның тиімділігін арттыру, барлық мемлекеттік органдар мен салалар үшін жергілікті және аймақтық жоспарлау жаңа жұмыс орындарын құруға бағытталуы керек. Біз жұмыссыздық топтарын ресми түрде құру қажет деп санаймыз, әсіресе тиімсіз және бейресми жұмыспен қамтуға жәрдемдесу бойынша тиімді шаралар кешенінде. Сонымен қатар, жергілікті билік азаматтардың, әсіресе қалалардың шетіндегі ауылдық жерлерде жұмыс табу мүмкіндіктеріне басымдық беруі керек. Жұмыспен қамту орталығының қызметін күшейтіп, көші-қон қызметі органдарымен, ішкі істер органдарымен,

зейнетақы қорларымен, ХҚКО-мен, мүгедектер қауымдастығымен және т.б. әрекеттерді үйлестіре білу қажет. Еңбекке жарамсыз адамдарды талдау және кейіннен тіркеу үшін [2].

Жұмыспен қамту орталығының функциялары:

- 1) Кәсіптік оқытуды ұйымдастыру және өзін-өзі жұмыспен қамтығандарға, жұмыссыздарға және табысы төмен адамдарға жұмысқа орналасуға жәрдемдесу;
- 2) Ауылдық кәсіпкерлігінде жәрдемдесуде;
- 3) Еңбекті ресурстарыныңда ұтқырлығының тиімділігінде арттырумен;
- 4) Ауылдықта елді мекендердің дамытуда.

Жоғарыда атап өткеніміздей, ұзақ мерзімді перспективада жұмыссыздардың табиғи өсу деңгейіне әсер ететін маңызды факторлардың бірі-біріншісі: жұмыс күшіндегі жастардың үлесі артты; экономикалық құрылым жиі өзгеріп отырды; және жұмыс істейтін азаматтардың жалпы санындағы әйелдердің үлесі артты [3].

Жұмыссыздық деңгейіне белгілі бір дәрежеде компанияларға жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін (бос жұмыс орындарын) ұсынуға және жұмыссыздардың жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін түзетуге мүмкіндік беретін ақпараттың жетіспеушілігі де әсер етеді. Бұл өте қиын процесс, өйткені әр жұмыс орны мен әр қызметкердің өзіндік ерекшеліктері бар [4].

Мұның бәрі, ең алдымен, жұмысқа орналасуды жеделдетуге, екіншіден, жұмыстан босатылған қызметкерлердің психологиялық қысымы мен моральдық ыңғайсыздығын төмендетуге мүмкіндік береді.

Мансапқа бағытталған механизм қала тұрғындарының еңбек нарығында ерекше рөл атқарады. Жалпы алғанда, бұл тұжырымдама адамдарды хабардар етуге, кеңес беруге, іріктеуге және таңдаған кәсібіне бейімдеуге байланысты шаралар жүйесін қамтиды.

Еңбек нарығының қазақстандық моделі жұмыспен қамтуға жәрдемдесудің белсенді жоспарларына, яғни еңбек нарығындағы жеке тұлғалардың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және тиімді жұмыспен қамтуға жәрдемдесуге, біліктілікті арттыруға, қайта даярлауға несиелер мен субсидиялар беруге, сондай-ақ мемлекеттік жұмыспен қамту қызметтеріне жүгінетін азаматтарға өз бизнесін ашуға, көші-қонға жәрдемдесуге бағытталған жоспарларға басымдық береді. Жаңа жұмыс орындарына, сондай-ақ жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін құруды субсидиялауға.

Бірақ, жоғарыда айтылғандай, жергілікті деңгейде жұмыспен қамту бағдарламаларының көпшілігі қоғамдық жұмыстарға, әлеуметтік жұмыстарға және жастар практикасына қысқартылады. Біздің ойымызша, бұл жағдай іске асыру жоспарының тиімділігін бағалау үшін бірыңғай қол жеткізу әдісі нұсқаулығының болмауына байланысты. Сондықтан олар көбінесе жұмыс істейтін адамдардың саны бойынша құнды, бірақ олардың маңыздылығын көрсетпейді [5].

Бұл жағдайда осы бағдарламалардың тиімділігін сапалы бағалау мәселесі ерекше маңызға ие болады. Экономикалық әдебиеттерде жұмыспен қамтуға жәрдемдесу бағдарламаларының тиімділігін бағалау үшін аз ғана зерттеулер ұсынылғандығы және авторлардың қолданыстағы әдістемелерді әзірлей алмағаны дұрыс көрсетілген. Сонымен, зерттеу гипотезасында келесі ережелер бар:

1) еңбек нарығының белсенді бағдарламаларының тиімділігін бағалау жұмыспен қамту жағдайларының санын ғана емес, сонымен қатар жұмыспен қамту сапасын (ұзақтығы, жалақысы) сипаттайтын статистикалық қол жетімді көрсеткіштер жиынтығына негізделген.;

2) Жұмыспен қамтудың белсенді жоспары тек жоспарға қатысуға дайындалып жатқан адамдарға ғана ұсынылуы керек және бүкіл мемлекеттік органның жұмыспен қамту қызметтерін алуға үміткерлерге ұсынылмауы керек.;

3) Жұмыспен қамтудың ұлттық қызметінде қолдануға оңай және статистикалық қол жетімді көрсеткіштердің бірыңғай тізбесі негізінде жұмыспен қамтудың белсенді бағдарламаларының тиімділігін бағалаудың бірыңғай әдісі, бұл осындай бағдарламалардың тиімділігін бақылауға мүмкіндік береді.

Жұмыспен қамту орталығының қызметін құқықтық қамтамасыз етуді жақсарту мақсатында жұмыс берушімен келісім шарттарын тұжырымдаған дұрыс.

Осы ретте 2024 жылдың екінші тоқсанында ұсынылған Ұлттық статистика бюросының Қазақстан халқын жұмыспен қамту жөніндегі соңғы деректеріне сәйкес, қазақстандықтар жұмыс істейтін экономиканың ірі секторлары сауда, өнеркәсіп және ауыл шаруашылығы болып қала берді.

Жұмыспен қамтылғандар саны бойынша бірінші орында көтерме және бөлшек сауда, сондай-ақ автомобильдер мен мотоциклдерді жөндеу саласы тұр. Бұл салада 1 540 743 адам жұмыс істейді, бұл елдің еңбекке қабілетті халқының едәуір бөлігін құрайды. Бір қызығы, әйелдердің үлесі ерлерге қарағанда жоғары: 878 816 әйел және 661 927 ер адам. Сауда және автокөлік жөндеу қызметтері, әсіресе қалаларда, жұмысқа орналасудың кең ауқымын ұсынады.

Жұмыспен қамтылғандар саны бойынша екінші орында 1 162 323 адам жұмыс істейтін өнеркәсіп болды. Мұнда 362,761 әйел, 799,562 ер адамдар айтарлықтай артықшылығы байқалады. Өнеркәсіп секторы дәстүрлі түрде өндіріске және ауыр жұмыс жағдайларына байланысты жұмыс сипатына байланысты көбірек ер адамдарды тартады.

Үшінші орында ауыл, орман және балық шаруашылығы бар, онда 1 061 205 адам жұмыс істейді. Өнеркәсіптегідей, ауыл шаруашылығында да ерлер басым (652 408 адам), дегенмен әйелдер де (408 797 адам) айтарлықтай үлеске ие. Бұл сектор ел экономикасының маңызды бөлігі болып қала береді, әсіресе ауылдық жерлерде.

Көлік және қойма 669 893 адамды жұмыспен қамтамасыз етеді, олардың басым көпшілігі ер адамдар (532 573). Бұл сектор логистикада және тауарлардың ішкі және сыртқы қозғалысында маңызды рөл атқарады.

Қызықты ерекшелігімен білім беру саласындағы әйелдердің жоғары жұмыспен қамтылуы. Осы саладағы 1 192 500 қызметкердің 890 589-ы әйелдер, бұл педагогтар мен білім беру мекемелерінің қызметкерлері арасындағы әйелдердің дәстүрлі басымдылығын көрсетеді. Бұл салада ер адамдар айтарлықтай аз-барлығы 301 911 адам.

Құрылыс сонымен қатар экономиканың маңызды секторы болып табылады, онда 644 678 адам жұмыс істейді, олардың басым көпшілігі ер адамдар (510 833), ал мұнда әйелдер айтарлықтай аз, 133 845 адам. Құрылыс секторы белсенді инфрақұрылымдық жобалар мен тұрғын үй құрылысының арқасында дамуын жалғастыруда.

Ең аз қазақстандықтар өнер, ойын-сауық және демалыс саласында жұмыс істейді. Бұл салада барлығы 155 277 адам жұмыс істейді. Олардың ішінде 68 195 ер адам және 87 082 әйел бар. Бұл сектор айтарлықтай мәдени және әлеуметтік маңызы бар болса да, экономиканың басқа салаларымен салыстырғанда салыстырмалы түрде аз болып қала береді. [6].

Қорытындылар

Бұл тұрғыда " экономикалық өсудің өнімді жұмыспен қамтуға әсері оның қарқынына ғана емес, сонымен қатар өнімді жұмыс орындарын құру үшін қаншалықты тиімді жұмыс істейтініне де байланысты."Бұл бірқатар факторларға, соның ішінде өсудің салалық құрылымына және жеке сектордың өсу капиталының беріктігіне (жұмыс қарқындылығына) байланысты.Сарапшылардың пікірінше, әдетте жұмыс орындарының санын көбейтіп қана қоймай, еңбек өнімділігі мен жұмыспен қамту деңгейін арттыру қажет income.In сонымен қатар, сарапшылар Орталық Азия аймағында жалақы мен еңбек өнімділігінің төмендігін атап өтеді [7].осыған байланысты жұмыспен қамтылған халық құрылымында экономика салалары бойынша бөлудің маңызы ерекше.Сарапшылардың пікірлерін зерделеу жұмыспен қамту деңгейі ішкі экономикалық сектордың дамуымен тікелей байланысты деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Дорожная карта занятости 2020. Постановление Правительства РК от 19.06.2013г. № 636 [Электронный ресурс]. – 2020.-URL: <https://www.adilet.zan.kz/rus/docs/P1300000636> (дата обращения 20.05.2021).
2. Кулекеев, Ж. Социальный портрет samozанятого населения в южных регионах Республики Казахстан / Ж. Кулекеев, Б.Туреханова, Г.Исмурзина, С.Оразбекова. - Алматы: Казстатинформ, 2018. – 124 с.
3. Колесник, В.С. Государственное регулирование рынка труда в сельской местности /В.С. Колесник// Новая наука: современное состояние и пути развития. - 2016. - № 9. - С. 228-231.
4. Бексултанова, А.И. Проблема занятости населения в РФ / А.И. Бексултанова // European Research. -2017. -№ 5 (28). - С. 38-41.
5. Болор, Б.Б. Проблема занятости и безработицы / Б.Б. Болор // Научный журнал. - 2017. -№ 7 (20). - С. 25-27.
6. <https://skills.enbek.kz>
7. ILO. Decent Work Country Diagnostics - Technical Guidelines to draft the Diagnostics Report. Geneva: ILO, 2015.

Б. Д. Бекназаров*, Л. С. Колдасова

старший преподаватель, Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан
старший преподаватель, Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан

*Автор для корреспонденции: bakytt.8080@mail.ru

АНАЛИЗ РЫНКА ТРУДА И ОТРАСЛЕВОГО РАЗДЕЛЕНИЯ ТРУДА

Аннотация

Экономическая активность населения играет особую роль в достижении стратегических целей экономического развития Казахстана и реализации мер государственной политики, вхождении страны и в число 30 конкурентоспособных стран мира. Одним из основных показателей развития рынка труда является занятость населения. В соответствии с Законом Республики Казахстан "О занятости населения" "он не нарушает законы Республики Казахстан и не приносит доходов, личные и социальные потребности", поскольку рынок труда определяет уровень занятости, доходы, квалификацию, благосостояние населения, является одним из основных факторов экономического и социального развития страны. Кроме того, рынок труда демонстрирует адаптацию к изменениям национальных и международных экономических потребностей. Повышение надежности прогнозов ситуации на рынке труда в результате предоставления мер, способствующих повышению эффективности работы Центра занятости, диверсификации инструментов внешнего и внутреннего стимулирования работников центра занятости, предоставления предложений по модернизации повышения квалификации работников.

Ключевые слова: рынок труда, рабочая сила, трудовые ресурсы, занятость, безработица, регион, отрасль

B. D. Beknazarov*, L. S. Koldasova

senior lecturer, South Kazakhstan University named after M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan
senior lecturer, South Kazakhstan University named after M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan

*Corresponding author: bakytt.8080@mail.ru

ANALYSIS OF THE LABOR MARKET AND SECTORAL DIVISION OF LABOR

Abstract

The economic activity of the population plays a special role in achieving the strategic goals of economic development of Kazakhstan and the implementation of state policy measures, the country's and the world's entry into the top 30 competitive countries. One of the main indicators of the development of the labor market is the employment of the population. In accordance with the Law of the Republic of Kazakhstan "On Employment of the population", it is defined as "labor activity related to the satisfaction of

personal and social needs that does not violate the legislation of the Republic of Kazakhstan or generates income." "Since the labor market determines the level of employment, income, qualifications and well-being of the population, it is one of the main factors of the country's economic and social development. In addition, the labor market demonstrates adaptation to changes in domestic and international economic needs. Provision of measures that contribute to improving the efficiency of the functioning of employment centers, diversification of tools for external and internal incentives for employees of employment centers, increasing the reliability of forecasting labor market conditions as a result of providing proposals for the modernization of advanced training of employees.

Key words: labor market, labor force, labor resources, Employment, Unemployment, region, industry.

И. Қатынасхаттар үшін жауапты автор туралы ақпарат:

Б. Д. Бекназаров

аға оқытушы, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Университеті, Шымкент, Қазақстан

E-mail: bakytt.8080@mail.ru

Информация об авторе, ответственном за сообщения:

Б. Д. Бекназаров

старший преподаватель, Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан

E-mail: bakytt.8080@mail.ru

Information about the author responsible for contacts:

B. D. Beknazarov

Senior lecturer, M. Auezov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan

E-mail: bakytt.8080@mail.ru